

KÉT SÁROSI RUSZIN NÉPBALLADA

Az 1830-as években, kivált Kriza János és Erdélyi János agitációja folytán, nagy divatba jött nálunk a népköltészet búvárlása országszerte. Ennek köszönheti irodalmunk a Vadrózsák gyönyörű csokrát és a Népdalok és Mondák köteteit. A sárospataki és erdélyi két jeles gyűjtőre nagy hatással volt a Herder által megindított folklor-mozgalom s ez aztán meghozta gyümölcsét a nemzetiségek irodalmában is: a szlovákokat *Kollár* János pesti luteránus pap ajándékozta meg *Zpiewanki* című nagyszerű gyűjteményével, a ruszinoknál pedig *Duchnovics Sándor* karolta fel a mozgalmat. Ez az áldott, jólelkű eperjesi görögkatolikus kanonok, annyi szegény ruszin diák táplálója, maga is tehetséges költő volt, ő írta többek között a ruszin himnuszt is. A sárosi nép ajkáról a 40-es években gyűjtött sok-sok versét átadta Holovacki Jakab lemerbergi egyetemi tanárnak, aki aztán a saját galíciai gyűjteményével együtt nagykesőre, 1878-ban, adta ki azokat négy hatalmas kötetben. Innen fordítottam le mutatványul ezt a két ruszin népballadát. Tipikus népköltési termék mindakettő, édes testvérei azoknak, amelyeket székely népballadák névén ösmerünk. Ez a két ruszin ballada azonban nemcsak költői magas értéke miatt nevezetes, hanem *magyar történelmi* szempontból is figyelmet keltő. Amiképen az etnografia tudománya a nép kezén levő sok-sok tárgyról mutatta ki századokra visszamenő ősi voltát, úgy ezek a költői termékek is ugyanazt a jelenséget bizonyítják. Hogy milyen régi eseményeket képes megőrizni a nép emlékezete, igen jól láthatjuk a magyar történeti énekekből, pl. a folklóre által megállapított karácsonyi danákból, amelyek Szent István korára vágnak vissza; a szlovák népköltésnek sok terméke Mátyás korából, meg a mohácsi csata évéből való, nem is szólva a kuruc idők számos szlovák folklorisztikus emlékééről. Ugyanezt látjuk ezen a két sárosi ruszin balladán is. Egyikük a Makovica vára építési korára vág vissza, a másik pedig egyenest magyar főúri nemzetség nevét örökíti meg. A sárosmegyei Makovica várát Thirring

Gusztáv szerint a XIII. században építették s ha a ballada nem is erre az időre vonatkozik, hanem valamely későbbi újjáépítésére, mindenesetre régi idők emlékét őrzi. A másik ballada az Erdődy-család két tagjának romantikus történetét örökítette meg. *Erdődy Ádám*, Sáros vármegye főispánja, valóban történelmi alak, Györgynek 1645—1690 között élt fia. Ádámnak felesége Erzsébet volt, Rákóczi Lászlónak leánya. Ezek az adatok mutatják, milyen szívós-erős a nép emlékezetete, mert ez a ballada nyilván egykoruan, még a XVII. században keletkezett. A Viszló vizére meg kell jegyezmem, hogy ez Sáros megye makovikai járásában folyik, a ruszinok Viszlava néven ismerik, partján hasonló nevű falu épült, de alsó folyásában Borsod vármegyében fut s az itteni magyar lakosság már Viszlónak mondja s partján ugyanilyen nevű ruszin-magyar falu van.

MAKOVICA VÁRA

*Mikor épült fejér Makovica vára,
Szegény özvegyasszonyt hajtottak munkára.
Az egyik vasárnap urát eltemette,
Másik vasárnap lett szép fiú szülötte,
Harmadik vasárnap úrdolgára hajták,
Úrdolgára hajták, pihenni nem hagyták.*

*Keservesen sírva készül úrdolgára,
Könnyével fűrösztött magzatát pólyálja.
Az egyik kezével fiát szorongatta,
Más kezével meg a követ adogatta:*

*«Fehér Makovicát, mivesek, rakjátok,
Úrdolgára szegényt minek is hajtátok!»
Sírdogált, sírdogált, követ adogatott,
Könnyes szemeivel tó után kutatott:
«Úszkálj, fiam, úszkálj a csendes tavon át,
Nem ismertél apát, nem fogsz látni anyát.
Apád' nem láthattad, immáron ő boldog,
Anyád' sem ismerheted, ki a vízbe fojtott.
Nem hagy el, kis fiam, nem hagy a te anyád,
Tó vízében találsz örök játszó tanyát.
Vízben fogsz játszani, mint a kicsiny halak,
Én meg, szegény anyád, Makovica alatt...!»*

AZ ERDŐDY ÚRFIAK

Járdogált a lányka Viszló vize partján,
 Sírdozott, könnyörgött a nagy Úristennek:
 — «Rám bocsáss, mit akarsz, könnyörülő Isten,
 Csak gyermekszüléstől ments meg, nyomorultat,
 Jaj, gyermekszüléstől, félek attól nagyon.»

Mikorra sikongva kimondta a szókat,
 Két fehér fiúcskát hozott a világra.
 Ő maga, ő maga keresztelé őket,
 Ő maga, ő maga nevet ada nekik:
 Egyiket nevezé Erdődy Ádámnak,
 Másikat nevezé Erdődy Jancsinak.

«Ringasson titeket Viszlónak kék vize,
 Tápláljon titeket maga Isten-Anya!»

Sebtiben útra kélt, alá Buda felé,
 Alá Buda felé, budai kocsmához,
 Ital-árulgatni, vertpénz-olvasgatni.

Viszló vize tornyult, magosra hullámozott,
 A két fejér fiút partjára vetette.

Fölkerekedének alá Buda felé,
 Alá Buda felé, budai kocsmához.

«Kocsmárosné, lelkem, fejér ifiasszony,
 Addsa nekünk italt csak ám úgy méretlen,
 Megfűzetünk néked csak úgy számlálatlan!»

Ő nekik italt mér csak ám úgy méretlen,
 Ők néki pénzt vetnek csak úgy számlálatlan.
 Ő nekik italt ad csak úgy, az üvegbe,
 Ők nekik aranyat csak úgy, a zsebibe.

«Halljátok, két legény, szépek vagytok ketten,
 Két kökényszemetek nagyon tetszik nekem!
 Tetszik a szemetek, hallgassatok szómra:
 Amelyitek elvesz, nem fogja megbánni!»

Megszólal Jánoska, az ifjabbik testvér:
 «A kerek világon sokat keltem-jártam,
 Fiú vegye anyját, sehol sem találtam!»

Szó többet nem jöve fejér ajakára,
 Fejér asszony széthullt apró porrá válva.